

Донка ВЕЛЕВА(София)

ВЕЛЪО АНТОНОВ ВЕЛЕВ – ТОПОНИМИСТ
(2. 09. 1899 – 27. 01. 1989)

Местните имена – топонимите са част от нашата многовековна духовна културно-езикова съкровищница. Те дават ясна представа за миналото и са важни извори за историческото ни наследство.

Повече от 40 години Велъо Антонов Велев¹ грижливо събира и с усърдие проучва топонимичното богатство на Брезнишко, Пернишко (Граовската историко-географска област) и Софийско. Велев бе топонимист и краевед, служебно незадължен и професионално неангажиран, а доброволно обрещъл се на научноизследователската дейност по вътрешно желание.

Като дългогодишен училищен инспектор в гр. Брезник, той умело съчетава служебните си задължения със страничните си подтици и интереси, като любимата си учебновъзпитателна дейност разширява и обогатява с нови идеи и похвати. Периодът 1945 – 1951 г. е благодатен за езиковедско-топонимичните му изследвания. Първоначално той насочва усилията си в опознаване особеностите на Граовския говор, установявайки, че той пази своите особености и че в диалектната среда не са настъпили значителни промени; че говорът не е единен. В западната част на района – говорът на Зисполе, Бурел и Годако въздейства в северо-западната и средна част на бивша Брезнишка околия; в югоизточната и южна част се чувства силно влияние на софийския говор. След 30 години Велев установява настъпилите промени в южната част на Брезнишко. Това го убеждава, че живата диалектна среда е основно условие за необходимото точно записване на топонимите при бъдещата му работа.

Недостатъчната методическа топонимична литература затруднява изследванията му на местните имена. Езиковедските познания, обаче, му помагат да се ориентира правилно и да се съсредоточи върху изследването на имената. Той успява при работата си да отрази обхватно

и диференцирано особеностите на тогавашния граовски говор, което е негов принос към нашата диалектология. Точността при записване на топонимите се дължи на вродената му добросъвестност в науката.

Топонимичният материал от района Велев събира основно от 1946 до 1951 г. и го допълва и уточнява през следващите години до 1980 г. Той не се стеснява да дири съветите и помощта на специалистите научни работници и с доверие споделя с тях своите виждания и изводи, до които достига. По редица въпроси Велев се отнася за мнения до професорите Христо Вакарелски, Анастас Примовски, Константин Попов, ст. н. с. Бистра Цветкова, Георги Нешев и др. За достоверността на сведенията за отделните селища и топоними той използва турски документи, летописни книги, географски справочници, фолклорни материали, разпитва многобройни осведомители по места.

При обхождането на землищата в конкретните селища, на място дири и описва археологическите паметници на културата, събира керамични отломъци, монети, записва подробно имената на местности, свързани с останки от открити и укрепени селища, от култови и други сгради на древността. Това му дава възможност да провежда допълнителни обхождания на терена в района с акад. Димитър Дечев, с д-р Иван Велков; установяват тракийския произход на отделни светилища и надгробни могили, откриват надпис с тракийски антропоними в него. В селищното име *Вискяр Д. Де* е в съзира тракийски остатък със значение “извор”, имайки общ корен с м. *Оскар* и хидронима *Искър*. Изясняват се местни имена от романски произход като: *Гургулят*, *Балей*, *Костолом*, *Бръндулица*; от гръцки: *Парамун/Парамунъц* “стража”, *Логатор/Логаторица*, *Лагатор*, заето в стбълг. „лагатор” “началник на ескадрон”.

Събраните топоними от Граово наброяват 9 506; преобладават българските имена със значителен топонимичен пласт, към който принадлежат местни имена като: *Бубрег*, *Белчуг*, *Сварог*, *Вильо коло* “вилينو хоро”, *Самодивски кладънъц*, *Джерман* (Герман); *Гоз*, *Зубер* “зъбер”, *Жара*, *Жежниче* “горещо място, припек”, *Цъмблак*, *Забел*, *Заграня*, *Бранище* “запазено място за паша”, *Сопица* (соп “чучур”), *Полята* “кошара”. Сел. име *Муртинци* Велев свързва с личното име *Мурта*, близко до *Омуртаг*. Местното име *Граово* се среща в редица селища, а също и *Граовище* “място, гдето засяват грах” – произхождащи от *грах*. Особен интерес представляват сложните топоними, като *Самораслица*, *Голомразица* “ветровито място”, *Сироварица*; имената от географски термини: *Промка*, *Просек*, *Преслоп*, *Гърло*, *Клусура*, *Ждрело* – свързани с “теснина, пролом”. Многобройни са местните названия за видове извори (води): *Буйнъц*, *Врело*, *Студенъц*, *Скачък*, *Клокотало*, *Боботало*, *Шобо-*

тало, Буботище, Бърбор.

Велев прави топонимичните си изследвания достойно до населението на общоселски събрания, привлича при събирането и тълкуването на имената си многобройни местни краеведи, служители и жители; организира местни дружества, изпраща материали до сп. "Български народ"; изработва карти на землищата, на които нанася имената на местностите и нагледно проследява тяхната взаимовръзка.

След 60-годишнината си топонимистът Велев, удовлетворен от събрания материал в Брезнишко, Пернишко, започва събирането на МИ и в Софийско. Подкрепен от редакцията на в-к "Девети септември" (София) в рубриката "Какво знаем за миналото на нашите села" публикува материали за историята и имената на многобройни села, като запознава читателите с народните тълкувания и научно обяснение на техните имена. През периода 1974/80 г. разкрива миналото на около 60 софийски села, между които: *Земляне, Дървеница, Горна Баня, Нови хан, Търнава...*

Подобни материали за селищата в Брезник и Перник печата и във вестниците: "Граовски новини" (Брезник), "Димитровско знаме" (Перник) "Софийска правда" (София), "Пиринско дело" (Благоевград), "Ехо", сп. "Турист", "Език и литература" и др. Осведомеността му за наличните и изчезналите селища в изследваните от него райони го прави сведующ сътрудник на "Турски извори за българска история" – т. II, III, V, посочвайки местонахождението на около 35 изчезнали селища, споменавани в тур. документ. В тази насока той печата статия и в "Исторически преглед", № 1, 1972 г. – *Извори за българската история* с нови исторически сведения за 35 села.

В резултат на многогодишната си събирателна дейност Велев записва над 10 200 МИ, но след съвещание с топонимистите специалисти при Института за български език при БАН и основно с проф. Йордан Заимов, приема да представи отделна монография *Местните имена в Брезнишко* според модела, приет от Заимов в своите последни трудове: Увод; Кратки поселищни бележки за отделните селища и списък на топонимите в землището им (I дял); Езикова характеристика на имената (II дял); Общи изводи от интерпретацията на имената (III дял) и Речник на имената (IV дял).

След обсъждане трудът на краеведа-топонимист Вельо Велев бива приет за печат, но предвид настъпилите промени в страната ни и липшаването на Института от средства, за съжаление остава неотпечатан.

Заслугите на Велев за българската топонимия, обаче са неоспорими.

¹ Краевед и топонимист, Вельо Антонов Велев е роден на 2 септември 1899 г. в Копривница, където поради ранната смърт на майка му прекарва нерадостно детство; многодетното семейство е принудено да се мести в различни градове в дирене на препитание. Велев учи в Перник, София и Пловдив. Като гимназист в последния град се влияе от толстоизма и социалдемократията. През лятото на 1917 г. дири работа като надничар в Северна Добруджа, а през есента учителствува в с. Черна, Тулчанско; 1919/22 г. – в с. Кърналево, Петричко, в Голям и Малък Цалим, Санданско, а през 1922/27 г. – в Поленица, Санданско (Свети Врач). Министерството на просвещението му дава възможност чрез изпити да завърши Педагогическия институт в Пловдив (1932). Това му позволява да израстне бързо в сектора на просветата, като прогимназиален и среднищен директор в Свети Врач; околийски училищен инспектор в Петрич (1939/42); 1942/45 г. е първи софийски училищен инспектор; 1945/51 г. е инспектор в Перник и Брезник; след това преподава във вечерния механотехникум в София, където се пенсионира. За краеведските и опонастичните му заслуги е приет за член в Съюза на научните работници – София през 1985 г. След кратко боледуване на 92 годишна възраст почива в София на 27 януари 1989 г.

² В областта на топонимията Велев е автор на статиите: *Из топонимията на Брезнишкия край. Сварог*. – Б ъ л г. език, 12, 1962, № 4, 333–335; *Топонимията – извор на познанието*. – Д и м и т р о в с к о знаме (Перник), № 67, 28 авг. 1970; *Значението на топонимията*. – Т у р и с т, № 1, 1972, 26–27; *Местните имена и фолклорът*. – С о ф и я, 1973, № 9, 23–24, 26; *Какво знаем за имената на нашите селища: Кацяляне, Кокаляне*. – Д е в е т и септември, 31 авг. 1977; *Кошарево*. – Д и м и т р о в с к о знаме (Перник), № 38, 13 май 1977; *Примикюр, Блата*. – Д е в е т и септември, 10. ян. 1979; *Местните имена на Подуене*. – В: Ю б и л. сборник на ч-ще “Възраждане”. Подуене, София, 56–57; *Вискаря*. – Т у р и с т, № 3, 1982, 12–13; *Още веднъж за топонимията на Брезнишкия край*. – Е з и к и литер., 35, 1980, № 1, 92–99; *Откъде произлиза името на с. Муртинци*. – Г р а о в с к и новини (Брезник), 1985.